

GAJÁRSZKI LÁSZLÓ

GAJIDÓ NYELVKÖNYV

COPYRIGHT © 1994–2007, GAJÁRSZKI LÁSZLÓ

BEVEZETŐ

A gajidó nyelv megalkotása több éves munkának eredménye. Az alapgondolat már 1996-ban megfogalmazódott bennem, miután megismerkedtem több hasonló mesterséges nyelvvel, mint például az eszperantó, idó, noviál, stb.

Sajnos, az említett mesterséges nyelvek egyike sem nyerte meg a tetszésemet igazán. Az eszperantó mellékjeles betűi, bonyolult hangtana eleve elriasztott. A szókincse is elég elvont volt számomra, sajnos sok olyan szót tartalmaz, ami nemzetközi használatra egyáltalán nem alkalmas. A noviál túlzott mesterségesessége sem volt számomra elfogadható. Még leginkább az idó állt legközelebb hozzám, néhány módosítással el is tudtam volna fogadni.

Ekkor jött az ötlet, hogy miért is ne lehetne nekem is egy „saját” mesterséges nyelvem? Hát, végül lett...

A gajidóról elmondható, hogy koncepciójában – a fentiek miatt is – leginkább az idóhoz áll legközelebb, bár nyelvtanában és szókincsében eltér attól. Nyelvtanában leginkább a tabella-szavakban vehető észre az eltérés, de számos más, apró eltérés is található a gajidó nyelvtanában. Az alapszókinccs az idó szavakra épül, de a szóalakok egyszerűbbek, leginkább az olasz szóalakokra hasonlítanak.

A nyelv nyelvtana – hasonlóan a többi „rokon” nyelvhez – egyszerű, könnyen megtanulható. Sajnos, a szókinccs elsajátítása nem egyszerűbb, mint más nyelvnél, de hasonlóság a nemzeti nyelvekhez azért némileg mégis megkönnyítik a szótanulást.

Jelen könyv első része egy rövid tankönyv, melyben hét leckén át a nyelv alapnyelvtana könnyen elsajátítható, ami után már csak a szókinccs bővítése a feladat. A második részben a nyelvtant olvashatjuk, ennek segítségével kiegészíthetjük az első részben szerzett tudásunkat. Ebben a részben a lábjegyzetekben a nyelv változásait is nyomon lehet majd követni.

Remélem, aki megismerkedik a gajidóval, nem fogja sem többnek, sem kevesebbnek tartani más, hasonló mesterséges nyelvnél. Így várakozással tekintve bocsátom mindenki elé mesterséges nyelvemet.

Tatabánya, 2007. október

Gajárszki László

I. RÉSZ: GAJIDÓ ALAPOK

UNESMA LEZIONO

Az ábécé

A gajidó nyelv ábécéje 26 betűből áll, melyeken – a magyartól eltérően – nem használunk ékezeteket, ezért igen könnyen gépelhető bármilyen eszközön.

A, B, C, D, E, F, G, H, I, J, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, U, V, W, X, Y, Z

A **q** csak **u**-val együtt állhat (**qu**).

A betűk neveit mássalhangzók esetén egy **-o** hanggal bővítjük: **a, bo, co, do, e, fo, go, ho, i, jo, ko, lo, mo, no, o, po, quo, ro, so, to, u, vo, duobla vo, xo, yo, zo**.

A kiejtés

A nyelv kiejtése fonetikus, a hangok nagy része megegyezik a magyarral.

A mássalhangzók közül a **b** [b], **d** [d], **f** [f], **g** [g], **h** [h], **k** [k], **l** [l], **m** [m], **n** [n], **p** [p], **r** [r], **t** [t], **v** [v] kiejtése teljesen megegyezik a magyar hangokéval. A többi mássalhangzót a következőképpen ejtjük:

c	megegyezik a magyar <i>cs</i> hanggal [tʃ]
j	ejtése megfelel a magyar <i>dzs</i> kiejtésének [dʒ]
qu	leginkább az angol <i>qu</i> -ra hasonlít, egy <i>k</i> és egy rövid, félhangzós <i>u</i> kapcsolata [kw]
s	mint a magyar <i>sz</i> [s]
w	rövid, félhangzós (majdnem <i>v</i> -nek hallatszó) <i>u</i> hang [w]
x	megegyezik a magyar <i>s</i> hanggal [ʃ]
y	mint a magyar <i>j</i> [j]
z	megegyezik a magyar <i>c</i> hanggal [ts]

A magánhangzók közül az **a** kiejtése olyan, mint a palóc nyelvjárás rövid *a*-ja [a]. Az **e** betűt mindig zártan ejtjük, tehát nem felel meg a magyar nyílt *e*-nek [e]. Az **i**, **o** és **u** hangok teljes egészében megegyeznek a magyar kiejtéssel [i], [o], [u], azzal a kikötéssel, hogy hangsúlytalanul, magánhangzók előtt félhangzóvá válhatnak [j], [w].

Két diftongust találunk a nyelvben, ez az **au** és **eu** hang [aw], [ew]. Ezek nagyon hasonlítanak a magyar párjukhoz, azzal a nagy különbséggel, hogy nem választjuk el őket. Ezen kívül a diftongusok közé kell sorolni a **qu** és a **gu** *u*-ja, és az öt követő magánhangzó kapcsolatát is [kw], [gw]. Ezeket a betűkapcsolatokat sem választhatjuk el.

A hangsúly

A hangsúly általában az utolsó előtti szótagon van (pl.: **amata, kredita, finota, esperable, facinda, joyo, boao, museo, heroo, dío, duo**), két kivételtől eltekintve:

- a főnévi igenév az utolsó szótagon hangsúlyos (**amar**);
- azoknak a szavaknak, amelyeknek utolsó előtti szótagja **-i** vagy **-u** hangra végződik és ezeket valamilyen magánhangzó követi, azoknak a hangsúlya egy szótaggal előrébb tolódik (**folio, lílio, mentio, Italia, akademio, melodio, aquo, línguo, potuo, revuo**).

Gyakorlatok a kiejtésre

Ka ti ja lernas la nova linguo internazona?

[ka ti dʒa 'lernas la 'nova 'lingwo internatsi'ona]

Mi komences studiar li ante kelka dios, e mi trovas, ke li esas vere tre facila.

[mi ko'mentʃes studi'ar li 'ante 'kelka 'dios, e mi 'trovas, ke li 'esas 'vere tre fa'tjila]

Omnidie mi letas testo durant un horo; mi sempre letas laute.

[omnidie mi 'letas 'testo 'durant un 'horo; mi 'sempre 'letas 'lawte]

Ka ti komprenas talio?

[ka ti komp'renas 'talio]

DUESMA LEZIONO

A névelő

A határozott névelő (*a, az*) a gajidóban a **la**. Határozatlan névelő (*egy*) az **un**.

patrulo (*apa*) – **la patrulo** (*az apa*) – **un patrulo** (*egy apa*)

A főnév

A főnév egyes számban **-o**-ra, többes számban pedig **-os**-ra végződik.

fratulo (*(egy) fiútestvér*) – **fratulos** (*fiútestvérek*)
la fratino (*a lánytestvér*) – **la fratinos** (*a lánytestvérek*)

A melléknév

A melléknévek **-a**-ra végződnek mindkét számban, tehát nincs többes szám!

bona (*jó*); **longa** (*bosszú*)
bona patrulo (*jó apa*) – **bona patrulos** (*jó apák*)

Az ige

Az igék szótári alakja a főnévi igenév, melynek jele **-ar**. Az igét személy szerint nem ragozzuk, de igeidők szerint különböző ragokat kap. A jelen idő ragja az **-as**, a múlt időé az **-es**. A ragozott igealakok elé mindig ki kell tenni a vonatkozó személyes névmást.

kredar (*bínni*); **donar** (*adni*)
mi kredas (*biszéke*); **mi donas** (*adok*)
mi kredes (*hittem*); **mi dones** (*adtam*)

Kérdések

Az eldöntendő kérdéseket a **ka** kérdőszóval vezetjük be. Más kérdésekben a **ka** helyett a vonatkozó névmást használjuk.

Ka ti kredas? – *Hiszél?*
Ka ti komprenes? – *Megérttetted?*
Quie ti lojas? – *Hol élsz?*

Tagadás

A tagadást a **ne** szócskával jelezzük, amely mindig a vonatkozó szó előtt áll.

Li ne esas. – *Ő nem.*

Képzők

A gajidó alaphelyzetben nem jelöli a nemet: **filio** (*gyerek*), **sekretario** (*titkár*), **kuso** (*unokatestvér*). Ha szükséges, **-ul**-képzővel jelölhetjük a hímnemű egyedet, **-in**-nel pedig a nőneműt: **filio** (*gyerek*) – **filiulo** (*fiúgyerek*) – **filiino** (*lánygyerek*). A **ge**-előképzővel jelezhetjük azt, hogy az adott esetben mindkét nem képviselőjét beleértjük a fogalomba: **gepatros** (*szülők*), **geavos** (*nagyszülők*), **gefilios** (*gyerekek – fiúk és lányok*).

Van néhány főnév, amely csak egyetlen nemből használatos: **viro** (*férfi*), **matro** (*anya*), **amasono** (*amazon*), **damo** (*asszony*).

Az **-id**-utóképző utódot jelöl: **Israelido** (*izraelita*); **ido** (*utód*).

A házassággal keletkezett rokoni kapcsolatokat a **bo**-előképzővel jelezzük: **bopatrulo** (*após*).

Szöveg

KARA AMIKO,

Ka ti ja lernas la nova linguo internazona? Mi komences studiar li kelka dios ante nun, e mi trovas, ke li esas vere tre facila. Omnidie mi lektas testo durant un horo; mi sempre lektas laute. Pose mi facas kurta traduko e fine mi skribas letro in la nova linguo. Ka ti komprenas talio?

Kon kordiala saluto,

Tia amiko,

B.

TRIESMA LEZIONO

Hasonlítás

Alapfokú hasonlítás: állításban: **tam ... , kam ...**; tagadásban: **ne tam ... , kam ...**

Mi esas tam rica kam li. – *Olyan gazdag vagyok, mint ő.*

Középfokú hasonlítás: felfelé: **plus ... , ke...**; lefelé: **minus ... , ke ...**

Li esas plus granda ke mi. – *Ő magasabb, mint én.*

Felsőfokú hasonlítás: felfelé: **la plus ... , inter ...**; lefelé: **la minus ... , inter ...**

Li esas la plus bela inter omnio. – *Ez a legfinomabb mind közül.*

A *nagyon* kifejezése:

Li esas tre brava. – *Ő nagyon bátor.*

Akkor is a **kam** kötőszót használjuk a hasonlításra, ha a mondatban nincsen melléknév:

Mi preferas cetalio kam talio. – *Jobban szeretem ezt, mint azt.*

Az „*olyan jó, amennyire csak lehet*” típusú szerkezeteket a következő módon fejezzük ki: **la plus bona posible.**

Határozószók

Határozószókat képezhetünk melléknevekből a szóvégi **-a -e**-re cserélésével:

bona – bone (*jó – jól*)
fina – fine (*végű – végül*)

Összehasonlításokban ugyanúgy használjuk, mint a mellékneveket.

Li lektas plus bone. – *Jobban olvas.*

Névmások

A személyes névmások a következők: **mi** (*én*), **ti** (*te*), **li** (*ő*); **nosi** (*mi*), **vosi** (*ti*), **lesi** (*ők*). Ugyanezeket az alakokat használjuk akkor is, ha a névmás tárgyként szerepel a mondatban.

A gajidóban nincsen magázás, ezért a **ti** névmást használjuk a következő jelentésekkel is: *te, Maga, Ön*. Ugyanígy használatos a **vosi** is: *ti, Maguk, Önök*.

A gajidóban nincs nem szerinti megkülönböztetés egyes szám harmadik személyben, a **li** mindhárom nemre használatos alak.

A határozatlan névmás az **oni**, melyet a magyarra általában az „*emberek*” szóval fordítjuk, vagy egyszerűen többes szám harmadik személyű igealakot használunk helyette.

Oni dici quio oni volas. – *Hadd mondják (az emberek) azt, amit akarnak.*

A visszaható névmásként minden személyben a **si** névmást használjuk. Ezeket a *magam(at)*, ... szavakkal fordítjuk, de előfordul, hogy le sem fordítjuk, mivel a magyarban az adott szerkezet nem visszaható.

Mi lavas si. – *Mosakszom. (Mosom magam.)*

Li lavas si. – *Mosakszik. (Mossa magát.)*

Lesi lavas si. – *Mosakszanak. (Mossák magukat.)*

Az ige

A jövő időt az **-is**, a feltételes módot az **-aus**, a felszólító módot az **-i** végződés fejezi ki. Felszólító módot csak második személyben használhatunk és nem tesszük ki elé a névmást.

Mi esis. – *Leszek.*

Li vidaus. – *Láthat.*

Veni cetalie! – *Gyere ide!*

Képzők

A cselekvés kezdeményezőjét, aszerint, hogy milyen fokon végzi a cselekvést, kétféle módon képezhetjük. Az amatőrség jelzője az **-er-** képző, a profizmusé az **-ist-**. Ez utóbbi képző jelenthet valami melletti elhivatottságot, illetve iskolai végzettséget, foglalkozást is. Ennek párja az **-ism-** képző, mely magát az elhivatottság tárgyát jelenti.

Az **-an-** képző valamihez tartozó önkéntes tagságot jelöl, ezzel szemben az **-ier-** a fizikailag kapcsolódó dolgok képzője (valaminek a tartója).

fotografar – fotografero – fotografisto (*fényképezni – amatőr fényképész – fényképész*)

socialisto – socialismo (*szocialista – szocializmus*)

societo – societano (*társaság – társaság tagja*)

Kanada – Kanadano (*Kanada – kanadai*)

pomo – pomiero (*alma – almafű*)

Szöveg

LA VOYAJO.

Mi arives in la staziono. La veturo haltes. Portisto advenes. "Quie ti iras?" li questiones. "Mi iras a Paris." mi respondes. - "Ka ti havas tia bileto?" - "No!" - "Veni komprar li in la kontoro." Mi pages la veturisto. Mi dones a li drinko-pekunio. "Hasti!" klames la portisto. La treno departis sen ti." - "Oni devas vendar la bileti plus rapide! Mi volaus komprar jurnalno. Quie esas la jurnal-vendeyo? Mi perdes mia monetuyo: Ho no!" Esas triu klokos. La treno departas. Mia kofro esas in la pako-vagono. Til la rivido!

QUATRESMA LEZIONE

Birtokviszony

A birtokos névmások: **mia, tia, lia; nosia, vosia, lesia; sia**. Helyzetük szerint más a jelentésük: a jelzett szó előtt az *én ...-m, ...*, önállóan az *enyém* jelentéssel rendelkeznek, ilyenkor névelővel állnak.

- Mi vizites mia dentisto.** – *Meglátogattam a fogorvosomat.*
Li vizites lia (sia) matro. – *Meglátogatta a (saját) anyját.*
Li perdes lia paraplivo. – *Elvesztette az esernyőjét.*
Li admires sia capelos. – *Megcsodálták a saját kalapjaikat.*
Li admires lia capelosi. – *Megcsodálták a kalapjaikat.*

A birtokviszony másik formáját a *birtok* + **de** + *birtokos* szerkezettel képezhetjük: **amiko de mi** (= *mia amiko*) – *a barátom*.

Képzők

Valaminek a származási helyét az **-eri-** képzővel alkothatjuk: **capelo – capelerio** (*kalap – kalapgyár*).

Valamilyen cselekvésből az **-il-** képzővel alkothatunk eszközneveket, hasonlóan az **-ag-** képző segítségével eszközökből cselekvést alkothatunk: **fotografar – fotografilo** (*fényképezni – fényképezőgép*); **klefo – klefagar** (*kulcs – zární*), **martelo – martelagar** (*kalapács – kalapálmí*).

Helyiségneveket az **-ey-** képzővel készíthetünk: **kavalo – kavaleyo** (*ló – istálló*), **lernar – lerneyo** (*tanulni – tanulóhely*). Természetesen sok olyan alapszó van, amely egy **-ey-** jel képzett szó speciális változata: **universitato** (*egyetem*), **skolo** (*iskola*).

Valaminek a helyét, tartóját az **-uy-** képző segítségével adhatjuk meg: **inko – inkuyo** (*tinta – tintatartó*), **kafeo – kafeuyo**, de **kafekruco** (*kávé – kávésdoboz – kávéskanna*), **teo – teuyo**, de **tekruco** (*tea – teásdoboz – teáskanna*), **sigaro – sigaruyo** (*szivar – szivardoboz*).

Egyes dolgok hatókörét az **-i-** képzővel kapjuk: **duko – dukio** (*berceg – bercegség*), **episkopo – episkopio** (*püspök – püspökség*).

A teljes egész egy részét az **-ed-** képzővel fejezhetjük ki: **boko – bokedo** (*száj – falat*).

Társalgás

Bona matino!	<i>Jó reggelt!</i>
Bona jorno!	<i>Jó napot!</i>
Quale ti standas?	<i>Hogy van?</i>
Tre bone.	<i>Nagyon jól.</i>
Me dankas!	<i>Köszönöm.</i>
Ka ti esas fatigita?	<i>Fáradt (vagy)?</i>
Tote ne!	<i>Nincs mit.</i>
Yes, kelkete.	<i>Igen egy kicsit.</i>
No, sinyoro.	<i>Nem uram.</i>
Mi pregas.	<i>Tessék.</i>
Mi hungras.	<i>Éhes vagyok.</i>
Ka ti durstas?	<i>Szomjas vagy?</i>
Doni a mi un glaso.	<i>Adj egy poharat.</i>
Taso de teo.	<i>Egy csésze tea.</i>
Ka ti deziras...?	<i>Kér egy ...-t?</i>
Mi ne objezionas.	<i>Nem bánom.</i>
Ne importas.	<i>Nem számít.</i>

QUINTESMA LEZIONE

Kérdő és vonatkozó névmások

A kérdő és vonatkozó névmások egyformák, csak helyzetük és jelentésük különbözteti meg őket egymástól. A **quion** élőlényekre, a **quio** tárgyakra vonatkozik, míg mindkettő többes száma a **quios**. Esetenként a **quion** melléknévi jelentést is kaphat.

Quion esas talie? – *Ki van ott?*
La viro quion parolis. – *A férfi, aki beszélt.*
Quio eventes? – *Mi történt?*
Quios paroles? – *Kik beszéltek?*
La viros quios paroles. – *Az emberek, akik beszéltek.*
Quion viro paroles? – *Melyik férfi beszélt?*

Többes számú szerkezetek

A többes számú jelzős szerkezetekben a melléknév sohasem kerül többes számban, ezzel szemben, ha a melléknév főnévi helyzetbe kerül (önállóan áll), akkor megkaphatja a többes szám **-os** jelét. Ugyanez vonatkozik a névmásokra is.

blanka hundos – *fehér kutyák*
nigra kavalos – *fekete lovak*
la blankos e la nigros – *a fehérek és a feketék*
Li manjes sia pomos, el manjes sias. – *Ő eszi a saját almáját, ő pedig a sajátjait.*

Szóképzés

A melléknév **-a** végződésének **-o**-ra cserélésével képezhetünk főneveket: **bona** – **bono** (*jó* – *a jó*). Ugyanez természetesen visszafelé is érvényes: **oro** – **ora** (*arany* – *arany*-).

Képzők

A melléknévképzők közül az idegen szavakban a magyarban is megtalálható az **-al-**: **raziono** – **razionala** (*ráció* – *racionális*).

Az **-os-** valamiből gazdagságot, telítettséget jelent: **kurajo** – **kurajosa** (*éssz* – *ésszes*), **granda** – **grandosa** (*nagy* – *óriási*).

Az **-em-** a gyökben kifejezett fogalom iránti fogékonyságot jelzi: **laboro** – **laborema** (*munka* – *szorgalmas*).

Egy adott dolog milyenségét fejezi ki az **-ik-**, gyakori a betegségeknel: **elasto** – **elastika** (*rugalmasság* – *rugalmas*), **alkoholo** – **alkoholiko** (*alkohol* – *alkoholista*), **artrito** – **artritiko** (*ízület* – *ízületes*).

Az **-atr-** valamihez hasonlóságot fejez ki: **verda** – **verdatra** (*zöld* – *zölde*), **haro** – **haratra** (*baj* – *hajszerű*).

Valamilyen megjelenés- vagy színbeli jellemzőt jelöl az **-e-** képző: **violo** – **violea** (*ibolya* – *ibolyaszínű*), **roso** – **rosea** (*rózsa* – *rózsaszínű*), **muso** – **musea** (*egér* – *egérszínű*).

Kifejezések

Doni a mi un forketo.	<i>Adj egy villát!</i>
Mi ne havas kuliero.	<i>Nincs kanalam.</i>
Cetalia kultelo ne esas akuta.	<i>Ez a kés nem éles.</i>
Pasigi a mi la salo.	<i>Add ide a sót.</i>
Ka ti voluntaus pasigar la pano?	<i>Kérhetek egy kis kenyeret?</i>
Ad-porti a mi un botelo de nigra biro.	<i>Hozz egy üveg barna sört!</i>
Ka ti deziras un glaso de flava biro?	<i>Kérsz egy gyömbérsört?</i>
Mi drinkas nur aquo.	<i>Csak vizet iszom.</i>
Ka ti esas anti-alkoholisto?	<i>Antialkoholista vagy?</i>
Ka ti deziras salado?	<i>Kaphatnék egy kis salátát?</i>
Yen bela latugo.	<i>Íme egy kis finom fejes saláta!</i>
Ka ti prenas oleo e vinagro?	<i>Kérsz olajat és ecetet?</i>
Yen la pipro e salo.	<i>Itt a bors és a só.</i>

SISESMA LEZIONE

A mutató névmások

A magyar mutató névmásoknak az **talio** szócska felel meg. Ha szükség van a távolság megkülönböztetésére, akkor a **cetalio** névmást használjuk közelre (*ez*), az **talio** névmást pedig távolra (*az*). Mindkét számban ugyanabban az alakban használjuk. Ha a rámutatást *ez a ...* formában kívánjuk használni, akkor erre a kifejezésre a **talion** felel meg.

Ka talio esas tia libro? – *Ez a te könyved?*

Talio libros esas mia. – *Ezek a könyvek az enyéim.*

Cetalio esas bona, talio esas mala. – *Ez jó, az rossz.*

Quio esas cetalio? – *Mi ez?*

Cetalion esas libro, talion esas plumo. – *Ez (a dolog) egy könyv, az (a dolog) egy toll.*

Az (*az*) *amely* fordítására használjuk a **talio quio** (többes száma **talios quios**) formákat.

Talio quio mi dicas esas ... – *Amit mondok az az, hogy ...*

Yen omnia fruktos, preni talios quios ti preferas. – *Van itt mindenféle gyümölcs, válaszd azt, amelyiket akarod.*

Birtokviszony

Az *akié* szerkezetet a **de quion** szavakkal fordítjuk.

La autoro, pri la libro de quion mi paroles. – *Beszéltem a szerzővel, akié a könyv.*

Képzők

A **para-** valami elleni védelmet jelöl: **parasuno** (*nap ellen védő*), **paravento** (*szélvédő*), **parapluvo** (*esernyő*).

A cselekvés teljességére utal a **par-** előképző: **lektar** - **parlektar** (*olvasni* – *kiolvasni*), **drinkar** – **pardrinkar** (*inni* – *meginni*), **lernar** – **parlernar** (*tanulni* – *megtanulni*).

Az **-esk-** képzővel jelöljük a valamilyenné válás folyamatát: **dormar** – **dormeskar** (*aludni* – *elaludni*), **viro** – **vireskar** (*férj*, *férj* – *férjné válni*), **vidat** – **vidateskar** (*látzó* – *látbatóná válni*).

A tartós, szokásosan ismétlődő cselekvéseket az **-ad-** képzővel fejezhetjük ki: **dansar** – **danso** – **dansado** (*táncolni* – *tánc* – *táncolás*).

A műveltetőképző az **-ig-**: **dormar** – **dormigar** (*aludni* – *altatni*), **bela** – **beligar** (*szép* – *szépíteni*).

Az **-is-** képző valamilyen eszközzel végzett cselekvést jelöl (gyakran a **sur-** előképzővel használjuk, amely ilyenkor befedést, letakarást jelent): **armo** – **armisar** (*kar* – *átkarolni*), **limito** – **limitisar** (*batár* – *behatárol*), **adreso** – **adresisar** (*cím* – *megcímez*); **oro** – **surorisar** (*arany* – *bearanyoz*, *arannyal bevon*).

Valaminek a létrehozásának jelölésére az **-if-** képzőt használjuk: **floro** – **florifar** (*virág* – *virágoztat*), **sango** – **sangifar** (*vér* – *vérzik*).

Kifejezések

Mi volas pakigar cetalio.

Be akarom ezt csomagolni.

Doni a mi pak-papero.

Adj egy kis csomagolópapírt.

Mi bezonas un kordeto.

Kérek egy darab spárgát.

Ka ti havas siglawaso?

Van egy kis pecsétviaszod?

Mi povas donar a ti gluo.

Tudok adni egy kis ragasztót.

Talio konvenos.

Bárcsak adnál.

Quie esas la botelo de gluo?

Hol a ragasztósüveg?

Yen cetalie.

Itt van.

Ne esas pinselo in li.

Nincs benne ecset.

Yen la pinselo.

Itt az ecset.

Nun mi deziras etiketo.

Most akarok egy címkét.

Gumisita etiketo

Egy öntapadós címke.

Mi ne havas un gumisita.

Nekem nincs öntapadós.

Ka cetalio konvenis?

Akarsz egyet?

Yes, danko.

Igen, köszönöm.

SETESMA LEZIONO

Számok

Az alapszámok nullától tízig: **nulu, unu, duu, triu, quatu, quintu, sisu, setu, otu, nonu, deku**
Száz: **centu**; ezer: **milu**; millió: **milionu**; billió: **bilionu**.

A fenti alapszámokból képezzük a többbit: elé tett szám (egybe írjuk, a szorzó elveszti az **-u**-ját) szorzatot, mögé tett szám (külön írjuk) összeget ad: 11 – **deku unu**; 12 – **deku duu**; 20 – **dudeku**; 21 – **dudeku un**; 56 – **quintdeku sisu**; 178 – **centu setdeku otu**; 1066 – **milu sisdeku sis**; 1923 – **milu noncentu dudeku tri**. Ha számokat sorolunk fel, akkor egyszerűen egymás után mondjuk őket: 1923 – **unu nonu duu triu**.

A sorszámneveket a tőszámnevekből az **-esma** képzővel alkotjuk, ilyenkor a többtagú számokat egybeírjuk: **unesma** (első), **dekduesma** (tizzenkettedik), **omnio duesma dio** (minden második nap).

A tő- és sorszámnevek állhatnak főnévi vagy határozói alakban is, sajátos jelentéssel: **uno** (egység), **une** (bizonyos értelemben), **duo** (pár), **trio** (trió), **dekduo** (tucat), **unesmo** (az első ...), **unesme** (először), **dekesmo** (a tizedik).

Törtszámokat az **-im-** képzővel alkothatunk: **duimo** (fél), **quatrimo** (negyed), **dekimo** (tized), **centimo** (század), **du triimos** (kétharmad), **sep okimos** (hétnyolcad).

Szorószámokat az **-opl-** segítségével képezhetünk: **duopla** (kétszeres, dupla), **centopla** (százszoros); hasonlóan **multopla** (sokféle). A **-szor, -szer, -ször** kifejezésére használjuk a **-foye** képzőt: **unfoye** (egyszer), **trifoye** (háromszor), **centfoye** (százszor).

Csoportképző számneveket az **-op-** képzővel alkothatunk: **quatrope** (négyesével); hasonlóan: **pokope** (apránként), **vortope** (szóról szóra).

Számos előképzővel találkozhatunk, amelyek számnevekből alakultak ki: **mono-, bi-, tri-, quadri-, quinqa-, sexa-, septua-, okto-, nona-**; **mono-plano** (egyfedeles repülőgép), **bi-plano** (kétfedeles repülőgép), **tri-folio** (háromlevelű lóhere), **quadripedo** (négy lábú).

Melléknévi igenevek

A jelen idejű melléknévi igenév végződése **-anta: vidanta** (látás). A múlt idejű szenvedő **-eta: videta** (látott).

Természetesen a fenti két legfontosabb melléknévi igenévnek megvan mind a három időben a maga cselekvő és szenvedő alakja, azonban ezeket ritkán használjuk (ráadásul igen nehéz őket magyarra fordítani). A következő táblázatban bemutatjuk az összet (mivel az analitika nagyon hasonlít az angoléhoz, megadjuk az angol formákat is):

Jelen idő, cselekvő	vid-anta (látás; A.: <i>seeing</i>)
Jelen idő, szenvedő	vid-ata („látva lenni”; A.: <i>being seen</i>)
Múlt idő, cselekvő	vid-enta („látás volt”; A.: <i>having seen</i>)
Múlt idő, szenvedő	vid-eta (látott; A.: <i>seen</i>)
Jövő idő, cselekvő	vid-inta („leendő látás”; A.: <i>about to see</i>)
Jövő idő, szenvedő	vid-ita („leendő látott”; A.: <i>about to be seen</i>)

Képzők

Valaminek a rossz mivoltát a **mis-** képzővel fejezhetjük ki: **komprenar - miskomprenar** ((meg)érteni - félreérteni).

A tagadást kifejezhetjük a **ne-** előképzővel is: **utila - neutila** (hasznos - használatlan)

Kifejezések

Quiu ti evas?

Mi evas deku (yaros).

Li eves trideku.

Quiun mi eves setu...

Li esas evosa (grandeva).

La evosa sinyorulo.

Mia evo esas quatrdeku yari.

La infanteto evis kin monati.

Hány éves vagy?

Tíz (éves) vagyok.

Ő harminc (éves) volt.

Amikor hat voltam...

Koros.

Az érett férfi.

Negyvenes éveimben járok.

A csecsemő hat hónapos.

II. RÉSZ: GAJIDÓ NYELVTAN

HANGTAN (LA FONETIKO)

A betűk (*La literos*)

A gajidó ábécé (*alfabeto*) 26 betűből áll:

A, B, C, D, E, F, G, H, I, J, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, U, V, W, X, Y, Z

A **q** csak **u**-val együtt állhat (**qu**).

A mássalhangzók nevét, mint főnevet az **-o** végződéssel képezzük: **bo, co, do**, stb. Vigyázzunk a következő betűk neveire: **q - quo; w - duobla vo**.

A hangok (*La Sonos*)

Magánhangzók (*La Vokalos*)

A gajidónak öt magánhangzója van: **a, e, i, o, u**. Ezek közül az **i, o, u** ejtése megegyezik a magyar hang ejtésének. Az **a** hang ejtése megegyezik a palócos, rövid á hangéval (fonetikai jele [a]). Az **e** kicsit zártabb, mint a magyar e hang, kissé é-s színezetű (fonetikai jele [e]).

Kettőshangzók (*La Bivokalos¹*)

Két diftongus van: az **au** és az **eu**. Kiejtésük hasonlít a magyaréra, írásban viszont vigyáznunk kell arra, hogy nem választhatóak el. Ezen kívül a diftongusok közé kell sorolni a **qu** és a **gu² u**-ja, és az őt követő magánhangzó kapcsolatát is. Ezeket a betűkapcsolatokat sem választhatjuk el.

Mássalhangzók (*La Konsonantos³*)

A **b, d, f, g, h, k, l, m, n, p, r, t, v** betűket úgy ejtjük, mint a magyarban. A többi betű ejtése a következő:

c	magyar <i>cs</i> [tʃ]
j	magyar <i>dzs</i> [dʒ]
qu	mint az angol <i>qu</i> (magyar <i>k</i> és egy félhangzós <i>u</i>) [kw]
s	magyar <i>sz</i> [s]
w	félhangzós <i>u</i> [w]
x	magyar <i>x</i> [ʃ]
y	magyar <i>y</i> [j]
z	magyar <i>c</i> [ts]

Minden mássalhangzót minden helyzetben a fenti módon kell ejteni.

A hangsúly (*La Acento⁴*)

A hangsúly mindig az utolsó előtti szótagon van. Dinamikus, így a hangsúlyos szótag csak nyomatékot kap, de nem nyúlik meg. A kettőshangzók első tagja lehet csak hangsúlyos.

ALAKTAN (LA MORFOLOGO⁵)

A főnév (*La Nomos⁶*)

A főneveket két csoportra oszthatjuk: a köznevekre és tulajdonnevekre.

1 Az eredeti, 1994-es verzióban *La Duopovokalos* volt.

2 Először az 1999-es verzióban szerepelt.

3 Az eredeti, 1994-es verzióban egyes betűk kiejtése eltérő volt: **c** [ts], **ch** [tʃ], **sh** [ʃ], **x** [ks], **z** [z]. A későbbiekben az ilyen helyesírási változások jelölésétől eltekintek.

4 Az eredeti, 1994-es verzióban *La Acento* volt.

5 Az eredeti, 1994-es verzióban *La Morfologia* volt.

6 Az eredeti, 1994-es verzióban *La Substantivo*, az 1996-os verzióban *La Nomenos* volt.

A köznevek (*La Komuna Nomos*¹)

A köznevek végződése egyes számban (**singularo**): **-o**. Bármely szótóból képezhetjük a főnevet, ha ezt a végződést hozzáillesztjük: **homo** (ember). Ha más szófajból képezzük a főnevet, akkor a szó eredeti végződését cseréljük **-o-ra**: **kara** (szép) - **karo** (a szép).

Nyelvtani nem (**geno**) nincs, de az élettani nem (**seso**) jelölésére szükség van. Így a hímnemű főnév nem kap jelet **anglo** (angol ember, angol férfi), a hím főnév **-ulo** jelet kaphat, ha szükséges: **anglulo** (angol ember); a nőnemű **-ino** képzőt kap: **anglino** (angol nő). Van néhány főnév, amely csak nőneműként létezik, ezek nem kapják meg az **-ino** képzőt. Például: **amasono** (amazon), **matrono** (matróna), **nimfo** (nimfa), **primadono** (primadonna), **furio** (fúria), stb. A feleség jelölésére a **-virino** képző szolgál: **presidentvirino** (elnökné, az elnök felesége), de: **presidentino** (elnök nő).

A többes szám (**pluro**²) jele az **-s** rag. A magyartól eltérően, az egynél többet jelentő számnév/jelző után a főnév mindig többes számban áll. A páros dolgokat jelentő szavaknak általában csak többes számuk használatos, ez alól csak akkor van kivétel, ha a páros dolog egyik részéről, mint meghatározott dologról beszélünk: **okulos** (szemek), de **destra okulo** (jobb szem).

A főnévnek csak alanyesete (**nominato**³) van, a többi esetet viszonysszavakkal fejezzük ki (**preposito**⁴): **domo** (ház) - **in domo** (házban). A tárgyként használt főnév is alanyesetben áll, jelentését a szövegkörnyezetből, mondatbeli elhelyezkedéséből deríthetjük ki (a tárgy mindig az állítmány mögött áll).

Tulajdonnevek (*La Propria Nomos*⁵)

A tulajdonnevek mindig megtartják eredeti alakjukat, eredeti helyesírásuk szerint írjuk őket. A nem latin betűs írást használó nevek esetében mindig a hivatalos átírás szerinti formát kell alkalmazni.

Példák: **Shakespeare, Rennes, Székesfehérvár**, stb.

Пушкин - **Puškin**, *София* - **Sofija**, *Αθηναι* - **Athine**, stb.

Nagy kezdőbetűvel írjuk, a magyartól eltérően, a nyelvek nevét (**Gayido**), a népek nevét, a földrajzi nevekből képzett szavakat, a hónap és napneveket, valamint a címek fontosabb szavainak kezdőbetűit.

A névelő (*La Artikolo*⁶)

A határozott névelő (*La Defina Artikolo*⁷)

A gajidóban ez a **la**. Állandó, nem változik. Pl: **la homo** (az ember).

Használata, mint a magyarban, de:

- a **de** birtokos szerkezet *előtt* használunk névelőt: **la okulos de homo** (az ember szeme),
- a névmások elé nem teszünk névelőt: **mio amiko** (a barátom),
- a tulajdonnevek *előtt* nem áll névelő, ha nincs jelzője: **John – la kara John** (János – a kedves János).

A határozatlan névelő (*La Undefina Artikolo*⁸)

Erre az **un** szócskát használjuk, akár a magyar *egy*et: **un amiko** (egy barátom).

A melléknév (*La Ajeto*⁹)

Végződése mindig **-a**. Nem ragozzuk, nem kap többesjelet sem.

1 Az eredeti, 1994-es verzióban *La Komuna Substantivos*, az 1996-os verzióban *La Komuna Nomenos* volt.

2 Az eredeti, 1994-es verzióban *pluralo* volt.

3 Az eredeti, 1994-es verzióban *nominativo* volt.

4 Az eredeti, 1994-es verzióban *prepositivo* volt.

5 Az eredeti, 1994-es verzióban *La Propria Substantivos*, az 1996-os verzióban *La Propria Nomenos* volt. Az eredeti változatban még voltak áthasonuló nevek is. Ezekről a későbbi változatokban megváltam.

6 Az 1994-es, az 1996-os verziókban még *La Artikulo* volt.

7 Az 1994-es, az 1996-os verziókban még *La Defina Artikulo* volt.

8 Az 1994-es, az 1996-os verziókban még *La Undefina Artikulo* volt.

9 Az eredeti, 1994-es verzióban *La Adjektivo* volt.

Fokozás (*La Formato de Komparato*¹)

Alapfok (positivo):	same határozószóval utalunk rá, kam a kötőszó. kara – mi estas same kara kam ti
Középfok (komparativo):	plus felfelé, minus lefelé fokozás, kötőszó a ke . plus/minus kara – mi estas plus kara ke ti
Felsőfok (superlativo):	la + Kf.; (választás esetén az előjáró az inter). la plus/minus kara – mi estas la plus kara
Túlzófok (exendivo):	la + Af. + -sima (a legesleg...) la karasima

A névmások (*La Prenomos*²)

Személyes névmások (*La Persona Prenomos*³)

Minden személyes névmás **-i**-re végződik; a többes számnak külön alakja van.

E.	1.	mi	T.	1.	nosi
	2.	ti		2.	vosi
	3.	li		3.	lesi ⁴

Megjegyzendő, hogy a gajidóban nincsen magázás, mindenkit tegezünk.

Személytelen névmás (*La Unpersona Prenomos*⁵)

Mindkét számban: **oni**, fordítása: „az ember”, vagy E. 3.-ra fordítjuk.

Visszaható névmás (*La Reflesa Prenomos*⁶)

A visszaható névmást minden személyben és minden számban a **si** szóval fejezhetjük ki. Fordítása: „magát, magukat”. Ha igei szerkezetben áll, akkor a következő szórendet kell alkalmazni: *személyes névmás + ragozott ige + visszaható névmás: si lavar – mi lavas si* (mosakszom).

Birtokos névmások (*La Posesa Prenomos*⁷)

A birtokos névmásokat a személyes (ill. visszaható) névmásokból képezzük **-a** végződés hozzáadásával.

E.	1.	mia	T.	1.	nosia
	2.	tia		2.	vosia
	3.	lia		3.	lesia
V. h.		sia			sia

Önállóan névelővel állnak: **la mia** (az enyém). A visszaható névmást a „*saját*” szóval fordítjuk.

Az *uni* és *ali* névmások (*La Uni e la Ali Prenomos*⁸)

Az **uni** jelentése „egyik”, az **ali** jelentése „más(ik)”. Értelemszerűen a tabella-végződéseket felveheti. Az **ali** és **uni** is állhat a névmások után, ilyenkor a névmások alapjelentését módosítják.

1 Az eredeti, 1994-es verzióban *La Komparaciono* volt. Maga a fokozás is más kifejezésekkel történt. Az 1996-os verzióban történt egy nagyobb változás, a mai forma az 1999-es verzióban állt fel.

2 Az eredeti, 1994-es verzióban *La Prenomos*, az 1996-os verzióban *La Pronomenos* volt.

3 Az eredeti, 1994-es verzióban *La Personpronomos*, az 1996-os verzióban *La Persona Pronomenos* volt.

4 Az eredeti, 1994-es verzióban *ili* volt.

5 Az eredeti, 1994-es verzióban *La Unpersonprenomo*, az 1996-os verzióban *La Unpersona Pronomenos* volt.

6 Az eredeti, 1994-es verzióban *La Reflexiva Pronomo*, az 1996-os verzióban *La Reflesa Pronomenos* volt. Az eredeti verzióban a képzés módja is más volt.

7 Az eredeti, 1994-es verzióban *La Posesiva Pronomos*, az 1996-os verzióban *La Posesa Pronomenos* volt.

8 Az eredeti, 1994-es verzióban *La Unia e la Alia Prenomos*, az 1996-os verzióban *La Unia e la Alia Pronomenos* volt. Az 1988-as verzióban vesztették el *-a* végződésüket.

Kölcsönös névmás (*La Reciproka Prenomos*¹)

Gajidóban ennek az **uni la ali**² szerkezet felel meg.

Tabella szavak (*La Tabela Prenomos*³)

Határozatlan	al-	-o	főnév, általános
Mutató	tal-	-on	főnév, személyes
Általános	omn- +	-a	melléknévi
Tagadó	n-	-an	birtok
Kérdő/Vonatkozó	qu-	-el	ok
		-en	mód
		-u	szám, mennyiség
		-un	idő

Táblázatban:

alio	talio	omnio	nio	quio
valami	az	minden	semmi	mi?, melyik?
alio	talio	omnio	nio	quio
valaki	az a(z)	mindenki	senki	ki?
alia	talia	omnia	nia	quia
valamilyen	olyan	mindenféle	semmilyen	milyen?
alian	talian	omnian	nian	quian
valakié	azé	mindenkié	senkié	kié?
alie	talie	omnie	nie	quie
valahol	ott	mindenhol	sehol	hol?
aliel	taliel	omniel	niel	quiel
valamiért	azért	mindenért	semmiért	miért?
alien	talien	omnien	nien	quien
valahogy	úgy	mindenhogy/képp	sehogy	hogyan?
aliu	taliu	omniu	niu	quiu
valamennyi	annyi	mindannyi	semennyi	mennyi?
aliun	taliun	omniun	niun	quiun
valamikor	akkor	mindenkor, mindig	semmikor	mikor?

Jelentésüknek megfelelően kaphatnak többesjelet.

A **ce**-⁴ szócska a névmások előtt, velük egybeírva a névmás közelségét jelöli: **cetalie** (itt).

A **yen**⁵ szócska a névmások előtt élénkíti a rámutatást (lám..., íme...).

Az **ayen**⁶ szócska névmás után a határozatlanság kifejezésére szolgál (bár-/akár-).

A számnév (*La Numeros*⁷)

Tőszámnév (*La Kardina Numeros*⁸)

Végződése az **-u**.

0-10: **nulu, unu, duu, triu, quatu, quintu, sisu, setu, otu, nonu, deku**; 100: **centu**; 1000: **milu**;

Egyéb: **milionu, miliardu, bilionu, trilionu**;

1 Az eredeti, 1994-es verzióban *La Reciproka Pronomo*, az 1996-os verzióban *La Reciproka Pronomenos* volt.

2 Az eredeti, 1994-es verzióban volt egy *si/isi reciproka* változata is.

3 Az eredeti, 1994-es verzióban *La Tabela Prenomos*, az 1996-os verzióban *La Tabela Pronomenos* volt. Az eredeti tősor *w-, t-, cb-, n-, k-* volt, ez 1996-ban *w-, s-, e-, n-, k-*-ra módosult, majd 1999-ben a jelenlegi alakokat kapta meg.

4 Az eredeti, 1994-es verzióban *chi* volt, és külön íródott.

5 Az 1996-os verzióban *yene* volt.

6 Az 1996-os verzióban *ayene* volt.

7 Az eredeti, 1994-es verzióban *La Numeralo*, az 1996-os verzióban *La Numeralos* volt.

8 Az eredeti, 1994-es verzióban *La Kardinala Numeralo*, az 1996-os verzióban *La Kardina Numeralos* volt. Az eredeti verzióban egyes számformák is eltérőek voltak.

Összeállítás: elé tett szám (egybe írjuk, a szorzó elveszti az **-u**-ját) szorzatot, mögé tett szám (külön írjuk) összeget ad:

300: **tricentu**;

103: **centu triu**

Általában két számnál többet nem írunk egybe.

A számnév előtti **alique** megfelel a magyar „körülbelül”-nek.

A **numero** + szám magyarra a „... számú”-val fordítandó.

Az **ambu**¹ jelentése: „mindkettő”.

Sorszámnév (*La Orda Numeros*²)

Képzése: a tőszámnevek **-u**-jának cseréje **-esma-ra**.³

0-10: **nulesma, unesma, duesma, triesma, quatresma, quintesma, sisesma, setesma, otesma, nonesma, dekesma**; 100: **centesma**; 1000: **milesma**;

Egyéb: **milionesma, miliardesma, bilionesma, trilionesma**;

Felsorolásként („először...”): az **-a** végződést **-e**-re cseréljük.

Pápák, uralkodók sorszámozása: **Louis XII – Louis la unesma – XII. Lajos**.

Szorószámnevek (*La Multiplika Numeros*⁴)

Képzése az **-obl-**, **-foy-** képzőkkel:

-obla	-szeres
-oble	-szeresen (matematikában ez használatos!)
-foya	-szeri
-foye	-szer

Törtszámnév (*La Frazia Numeros*⁵)

A tört számlálóját tőszámmal, nevezőjét a tőszámhoz tett **-ono** képzővel fejezzük ki, ami, ha a számláló nagyobb egynél, többes jelet kap.

1/5	unu quintono
2/3	du trionos

Vegyes törtnél az **e** kötőszót használjuk: 2,5 – **du e duono**.

Gyűjtőszámnév (*La Kolekta Numeros*⁶)

Azt jelenti, hogy hány egyedből áll valamely összesség.

Képzője **-op-**, végződése **-a**, **-e** lehet. Pl.: **duope** (kettes)

Osztószámnév (*La Divida Numeros*⁷)

Azt jelenti, hogy az elosztott mennyiség részei hány egységből állnak.

Kifejezése: **po** előljáró + tőszámnév (...-sával, ...-...): **po triu** (hármassával)

Számtani műveletek (*La Operatos*⁸)

Tizedes tört (decima frazio ⁹):	0,2:	nulu komo duu
Összeadás (adito ¹⁰):	3+4=7:	triu plus quartu estas setu
Kivonás (substrato ¹¹):	10-6=4:	deku minus sisu estas quartu
Szorítás (multipliko):	2x4=8:	duoble quartu estas otu
Osztás (divido):	4:2=2:	duore quartu estas duu

1 Az eredeti, 1994-es verzióban *ambe*, az 1996-osban *ambu*, majd 1998-asban *botu*, 1999-től a mai alak él.

2 Az eredeti, 1994-es verzióban *La Orda Numeralo*, az 1996-os verzióban *La Orda Numeralos* volt.

3 Az 1999-es verzióig a képzés csak az *-a* képzővel történt.

4 Az eredeti, 1994-es verzióban *La Multiplika Numeralo*, az 1996-os verzióban *La Multiplika Numeralos* volt.

5 Az eredeti, 1994-es verzióban *La Frazia Numeralo*, az 1996-os verzióban *La Frazia Numeralos* volt.

6 Az eredeti, 1994-es verzióban *La Kolektivnumeralo*, az 1996-os verzióban *La Kolekta Numeralos* volt.

7 Az eredeti, 1994-es verzióban *La Diviza Numeralo*, az 1996-os verzióban *La Divida Numeralos* volt.

8 Az eredeti, 1994-es verzióban *La Operacionos* volt.

9 Az eredeti, 1994-es verzióban *decimala frakciono* volt.

10 Az eredeti, 1994-es verzióban *adiciono* volt.

11 Az eredeti, 1994-es verzióban *substrakto* volt.

Hatványozás (elevato ¹):	15 ³ :	deku quintu in la tria potente ²
	2 ⁴ =16:	la quatra potente de duu estas deku sisu
Gyökvonás (estrazio ³):	$\sqrt[4]{625}=5$:	la quatra radiso ⁴ de siscentu dudeku quintu estas quintu
Arány (proporto ⁵):	2:4=1:2:	duu relatas al quattru, kam ⁶ unu al duu

Eredmények (resultos): sumo (összeg), diferente (különbség), produto (szorzat), quoziento (hányados)

Az óra (*La Horo*)⁷

Quiu horo estas? (Hány óra van?)

La triu horos e quattrono (1/4 4)

La triu horos e duono (1/2 4)

La triu horos e triu quattronos; vagy La quattrono horo ante quattru (3/4 4)

La triu horos e deku; La triu horos post deku (3.10)

A dátum (*La Dato*)⁸

Quiu dio estas hodie? (Hányadika van ma?)

Hodie estas la deku de Januaro. (Ma január 10.-e van.)

Quia dio estas hodie? (Milyen nap van ma?)

Hodie estas Lundo. (Hétfő van.)

1971. 02. 23. vagy 1971. február 23.: ye la dudeku triu de Februaro de milu noncentu sisdeku unu
ye la 23-u Februaro 1971. - 23. 02. 1971.

A hónapok: Januaro, Februaro, Marzo, Aprilo, Mayo, Junio, Julio, Augusto, Setembro, Otubro, Decembro

A hét napjai: Lundio, Martedio, Merkredio, Jovedio, Venerdio, Sabadio, Domenidio

Kor (*La Ajo*)⁹

Quia ajo ti havas? / Quiu yaro ti estas? (Hány éves vagy?)

Mi estas trideku quartu.

Mi havas trideku quartu yaro.

A határozószó (*La Averbos*)

A határozószók végződése mindig -e.

Két részre oszthatók: egy részük megtalálható a névmásoknál felsorolt tabella-szavak között, másik részük a képzett határozószó. A képzett határozószók végződése -amente.¹⁰ Fokozhatók, mint a melléknevek (lásd ott!).

Az ige (*La Verbos*)

Minden igealak mellé ki kell tenni a személyes névmást.

Minden ige egyformán ragozódik.

A cselekvő igék ragozása (*La Flesio de Aktiva Verbos*)¹¹

Kijelentő mód, jelen idő (Presenta Indikativo):	-as	amas
Kijelentő mód, múlt idő (Pasta Indikativo):	-es	ames

1 Az eredeti, 1994-es verzióban *elevaciono* volt.

2 Az eredeti, 1994-es verzióban *potenciono* volt.

3 Az eredeti, 1994-es verzióban *extrakciono* volt.

4 Az eredeti, 1994-es verzióban *radico* volt.

5 Az eredeti, 1994-es verzióban *proporciono* volt.

6 Az eredeti, 1994-es verzióban *kien*, az 1996-osban és az 1998-asban *quam*, majd 1999-től a mai alak használatos.

7 Az eredeti, 1994-es és az 1996-os verzióban máshogy képződtek az időkéifejezések.

8 Az eredeti, 1994-es, az 1996-os és az 1998-as verzióban máshogy képződtek az dátumkéifejezések.

9 A tabellaszavak változása miatt az eredeti, 1994-es, az 1996-os és az 1998-as verzióban máshogy történt a kérdés.

10 Az eredeti, 1994-es, az 1996-os és az 1998-as verzióban csak -e volt a kéző.

11 Az eredeti, 1994-es verzióban *La Konjugaciono de Aktiva Verbos* volt. A ragozás az 1996-os, valamint a 2002-es verzióban is változott.

Kijelentő mód, jövő idő (Futura Indikativo):	-is	amis
Feltételes mód, jelen idő (Presenta Kondizialo ¹):	-aus	amaus
Feltételes mód, múlt idő (Pasta Kondizialo):	-eus	ameus
Feltételes mód, jövő idő (Futura Kondizialo):	-ius	amius
Felszólító mód (Imperativo):	-i	ami
Főnévi igenév (Infinito):	-ar	amar
Jelen idejű melléknévi igenév (Presenta Participo):	-anta	amanta
Múlt idejű melléknévi igenév: (Pasta Participo)	-enta	amenta
Jövő idejű melléknévi igenév (Futura Participo):	-inta	aminta
Jelen idejű határozói igenév (Presenta Gerundo):	-ante	amante
Múlt idejű határozói igenév (Pasta Gerundo):	-ente	amente
Jövő idejű határozói igenév (Futura Gerundo):	-inte	aminte

A szenvedő igék ragozása (*La Flesio de Pasiva Verbos*²)

A szenvedő ragozás a létige (**estar**) cselekvő ragozásából és a főige szenvedő melléknévi igeneveiből alakul. A szenvedő melléknévi igenév képzése:

Jelen idő (folyamatos; Imperfeto ³):	-ata	estas amata
Múlt idő (befejezett; Perfeto ⁴):	-eta	estas ameta
Jövő idő (beálló; Predito ⁵):	-ita	estas amita

Műveltető ige (*La Kausata Verbos*⁶)

Képzése az **-igar** raggal (**amigar** – szerettetni). Minden igeidőben és módban használható, használata megegyezik a magyarral.

A visszaható ige (*La Reflesa Verbos*⁷)

Képzése: *személyes névmás* + *ragozott ige* + *visszaható névmás* (**mi lavas si** – mosakszom). Minden igeidőben és módban használható, mint a magyarban.

Birtoklás kifejezése (*La „Havar” Verbo*)

Kifejezése: *alany* - *havar* *ragozott formája* – *tárgy*: **mi havas domo** (*van házam*).

Segédigék (*La Ausiliara Verbos*)⁸

Ha segédigéket használunk akkor ragozás közben csak a segédigék ragozódnak, a főige főnévi igenévben marad (**-ar**): **Mi mustas lavar si.** - Meg kell mosakodnom.

mustar	kell
mayar	szabad
kanar	lehet
volar	akarni

A viszonyszók (*La Prepositos*)⁹

A magyar határozóragoknak és névutóknak felelnek meg.

a	-nak, -nek;; -hoz, -hez, -höz; felé
ad	-nál, -nél
ante	előtt

1 Az eredeti, 1994-es verzióban *Kondicionalo* volt.

2 Az eredeti, 1994-es verzióban *La Konjugaciono de Pasiva Verbos* volt. A ragozás az 1996-os verzióban megváltozott

3 Az eredeti, 1994-es verzióban *Imperfekto* volt.

4 Az eredeti, 1994-es verzióban *Perfekto* volt.

5 Az eredeti, 1994-es verzióban *Predikto* volt.

6 Az eredeti, 1994-es verzióban *La Kausativa Verbos* volt.

7 Az eredeti, 1994-es verzióban *La Reflexiva Verbos* volt, és létezett a mai mellett egy *-islar* képzős alak is.

8 Az 1998-as verzióban jelent meg először.

9 Az eredeti, 1994-es verzióban *La Prepozicionos* volt. Néhány elöljáró az idők folyamán megváltozott (*de*→*da*, *de*, *di*; valamint az 1996-os verzióban számos összetett elöljáró megszűnt).

apud	mellett
cirke	körül
da	részeltető viszonyzó
de	birtokos jelző viszonyzava
depend	vmitől függően
detras	mögött, mögé
di	szenvető ige mellett a cselekvés alanyának viszonyzava
durant	a tartam viszonyzava
ecete	vminek a kivételével
ester	kívül
from	-ból, -ből
front	szemközt vmivel
in	-ban, -ben
infer	lenn, lent
inklud	vminek a beleértésével
insted	helyett
inter	között
kause	vmi okából
kon	-val, -vel
kone	vmivel együtt
konter	ellen, szemben
krom	valamin kívül még
long	vmi hosszában
mes	vmi közepett, közepén
on	-ra, -re
over	valamin túl
per	eszközhatározó
po	osztószámnév
por	-ért, végett
post	után
preter	valami mellett el
pri	-ról, -ről, felől
pro	miatt
prosim	vmihez közel
segun	szerint, mentében
sen	nélkül
seque	vmi folytán
sins	-tól, -től; valamitől fogva, óta
sub	alatt
super	felett
sur	-ra, -re
til	-ig
trans	át, keresztül
wid	vmi szélességében
ye	határozatlan jelentésű viszonyzó

A kötőszók (*La Konjuntos*¹)

anke	is
benke	bár, holott, noha, jóllehet, ámbátor
durant	míg
e	és
e... e...	és... és...
haste	mígnem
kam	mint
ke	hogyan

1 Az eredeti, 1994-es verzióban *La Konjuncionos* volt. Az idők folyamán egyes kötőszók megváltoztak: 1996: *nek*→*ne*; *quamquam*→*quau*; új: *anke*; 1999: *quam*→*kam*; *quau*→*benke*.

ne	sem
ne... ne...	sem... sem...
nu	nos
o	vagy
o... o...	vagy... vagy...
porke	mert, ugyanis
quase	mintha
se	ha
sed	de, hanem
sive... sive...	akár... akár...
so	tehát
tamen	de, mégis
tante... tante...	hol... hol...

Ezekon kívül használhatunk még határozószókat is.

Az indulatszók (*La Interjetos*²)

Hívásra:	hey! ; heyho! ; hola! ; halo! (telefonba is)
Figyelmeztetésre:	bravo! (hogyan volt!); pst! , x! (csitt); stop! (állj); help! (segítség)
Buzdításra:	ek! (rajta); hura! (hajrá); hey! ; hop! ; horuk!
Elűzésre:	far! (el innen); hot! (lódulj); hux!
Érzelemkifejezés:	aha! ; ay! (jaj); au! ; ba! (kételkedés, lekicsinylés); be! (gúnyolni); ehe! ; ey! ; fi! (fúj); fu! (pfű); gox! (rosszalás); ha! (ah); haha! , hihi! (nevetés); hm! ; ho! (ó); hu! (íjedtség, csodálkozás); nu! (no, na, nos); oho! ; oy! ; ve! (jaj)

SZÓALKOTÁS (*LA WORTKREATIVO*³)

A szóalkotás szabálya a következő: az összetett szavakat a szavak egyszerű egyesítésével alakítjuk; a főszó áll az összetétel végén. A végződés is önálló szónak tekintendő. Pl.: **vapornavo** (gőzhajó): **vapor-** (gőz), **nav-** (hajó), **-o** (a főnév végződése).

A végződéscsere (*La Muto de Extremitos*⁴)

A végződéscsere a szóképzés legegyszerűbb módja. Az egyféle elemű szavakból különféle elemű szavak keletkeznek. Pl.: **bela** - **belo**.

A képzők (*La Afisos*)

Az utóképzők (*La Sufisos*)

-ac-	silányító jelentésű
-ad-	gyakorító képző
-ag-	eszközzel való cselekvés; szerszám, eszköz képző
-aj-	egy cselekvés/tulajdonság konkrét megnyilvánulása
-al-	viszony
-am-	kedvtelés, valami szeretete
-an-	tag, hozzátartozó, követő, lakos
-ar-	gyűjtőnevek képzésére
-ari-	akire a cselekvés irányul
-e-	-szerű, -látszó, -tűnő
-ebl-	lehetőségesség
-eg-	nagyító képző
-em-	hajlandóság
-end-	megfelel a magyar -andó, -endő képzőnek
-er-	alkalomszerű, amatőr foglalkozás

2 Az eredeti, 1994-es verzióban *La Interjekcionos* volt.

3 Az eredeti, 1994-es verzióban *La Wortfikciono* volt.

4 Az eredeti, 1994-es verzióban *La Mutaciono de Extremitos* volt.

-eri-	valaminek a helye, helységképző
-es-	tulajdonság (melléknévként pl. "szépség")
-esk-	valamilyenné válni
-esm-	sorszám
-estr-	parancsnok, vezető
-et-	kicsinyítő
-ey-	hely
-foy-	szorzószámnév képző
-i-	országnev; tudós nevéből a tudomány neve
-id-	szülött, leszármazott, utód
-ier-	tartó, edény tartály
-if-	valami keletkezése
-ig-	műveltető képző
-ik-	betegség
-in-	nőstény, nőnemű lény
-ind-	méltó valamire
-is-	valamit iparszerűen végezni
-ism-	tan; mozgalom; cselekvésmód; rendszer; nyelvi sajátosság; betegesség
-ist-	hivatásszerűen foglalkozó; valamilyen "izmus" híve
-it-	gyulladás
-iv-	valamire képes (magyar -keny képző is!), hajlamos
-obl-	szorzószámnév képző
-oid-	féleség
-on-	törtszámnév képző
-op-	osztószám
-os-	anyagi dűsság
-ul-	hímnemű lény
-un-	az egész részének kifejezésére
-ur-	munka eredménye

Ezek állhatnak önálló szóként is.

Az előképzők (*La Prefijos*)

anti-	vmi elleni, ellenes
auto-	önmagától működő
bi-	kettős, két-
bo-	házasság révén létesült viszony
cef-	fő-
des-	az alapszó teljes ellentéte
dis-	szét, széjjel
ek-	mozzanatos, kezdő igét képez
es-	volt-
ge-	mindkét nem együttes kifejezése
fak-	mű-
far-	valamitől távol(ra)
fi-	aljasító jelentésű
mi-	fél-; majdnem
mis-	helytelen, téves, rossz
par-	teljesség (pl. kiolvasni)
para-	vmi ellen védő
prim-	ős
pro-	vmi előtti, elő-
pseudo-	ál-
quadro-	négyszeres, négy-
re-	újra, újból; vissza
retro-	hátra

tri-	háromszoros, három-
un-	-tlan, -tlen
vice-	helyettes
vir-	férfi-

A viszonyszók is állhatnak előképzőként.

HELYESÍRÁS (LA ORTOGRAFO¹)

Kettős mássalhangzók (La Bikonsonantos)

A gajidóban kettős mássalhangzó csak szóelemek találkozásakor jöhet létre, egyébként a kettőzés elmarad.

Elválasztás (La Separato)

Az **au**, **eu** és a **gu²**, **qu** + magánhangzó nem választható el. Az egyelemű szavakat úgy választjuk el, mint a magyarban, a többelemű szavakat elemeik szerint választjuk szét.

Írásjelek (La Signos)

Magyar szokás szerint, de:

- a nem teszünk pontot a **senyoro**, **senyorino**, **senyorineto**, valamint a **dotoro³** rövidítései után: **Sro**, **Sno**, **Sto**; **Dro**
- keltezésben a napokat jelentő számnevek után;
- nem teszünk pontot az uralkodók, pápák neve után álló számok után;
- levélben a megszólítás után nem felkiáltójelet, hanem vesszőt használunk.

A szórend (La Wortordo)

A gajidó szórend elvben szabad, a fő elve: minden mondatrész álljon amellett, amelyre közvetlenül vonatkozik. A **no** tagadósó mindig az előtt a szó előtt áll, amelyre vonatkozik. Nincs kettős tagadás.

Az alany és az állítmány egymás mellett áll. A tárgy általában az állítmány után áll. Határozók, jelzők a mondat elején vagy végén állhatnak. Névelő után nem állhat viszonyzó. A mondatrészeket úgy hangsúlyozzuk, hogy az alany és állítmány elé helyezzük őket.

1 Az eredeti, 1994-es verzióban *La Ortografia* volt. Az 1996-os verzióban ez a rész jócskán kibővült...

2 Az eredeti, 1994-es, az 1996-os és az 1998-as verzióban a *gu* kapcsolat nem szerepelt.

3 Az eredeti, 1994-es és az 1996-os verzióban a *Dotoro/Dro* nem szerepelt.

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETŐ.....	3
I. RÉSZ: GAJIDÓ ALAPOK.....	4
Unesma leziono.....	5
Az ábécé.....	5
A kiejtés.....	5
A hangsúly.....	5
Gyakorlatok a kiejtésre.....	5
Duesma leziono.....	6
A névelő.....	6
A főnév.....	6
A melléknév.....	6
Az ige.....	6
Kérdések.....	6
Tagadás.....	6
Képzők.....	6
Szöveg.....	7
Triesma leziono.....	8
Hasonlítás.....	8
Határozószók.....	8
Névmások.....	8
Az ige.....	8
Képzők.....	9
Szöveg.....	9
Quatresma leziono.....	10
Birtokviszony.....	10
Képzők.....	10
Társalgás.....	10
Quintesma leziono.....	11
Kérdő és vonatkozó névmások.....	11
Többes számú szerkezetek.....	11
Szóképzés.....	11
Képzők.....	11
Kifejezések.....	11
Sisesma leziono.....	12
A mutató névmások.....	12
Birtokviszony.....	12
Képzők.....	12
Kifejezések.....	12
Setesma Leziono.....	13
Számok.....	13
Melléknévi igenevek.....	13
Képzők.....	13
Kifejezések.....	14
II. RÉSZ: GAJIDÓ NYELVTAN.....	15
Hangtan (La Fonetiko).....	16
A betűk (La literos).....	16
A hangok (La Sonos).....	16
A hangsúly (La Acento).....	16
Alaktan (La Morfologo).....	16
A főnév (La Nomos).....	16
A névelő (La Artikolo).....	17
A melléknév (La Ajeto).....	17
A névmások (La Prenomos).....	18
A számnév (La Numeros).....	19
A határozószó (La Averbos).....	21
Az ige (La Verbos).....	21
A kötőszók (La Konjuntos).....	23
Az indulatszók (La Interjetos).....	24
Szóalkotás (La Wortkreativo).....	24
A végződés-csere (La Muto de Estremitos).....	24

A képzők (La Afisos).....	24
Helyesírás (La Ortografo).....	26
Kettős mássalhangzók (La Bikonsonantos).....	26
Elválasztás (La Separato).....	26
Írásjelek (La Signos).....	26
A szórend (La Wortordo).....	26
TARTALOMJEGYZÉK.....	27